

Стаття поширюється на умовах
ліцензії відкритого доступу CC BY-NC-ND

УДК 37.035.6:355.233.2(100)»20»
DOI 10.69550/3041-1467.10.361969

Олександр СИТНИК

доктор історичних наук, професор, професор кафедри історії та археології,
Мелітопольський державний університет імені Богдана Хмельницького, вул. Наукового
містечка, 59, м. Запоріжжя, Україна, індекс 69000 (oleksander_sytnyk@i.ua)

ORCID: 0000-0001-7743-8148
ResearcherID: E-7860-2018

Олександр МИХАЙЛИК

український краєзнавець та киезнавець, дослідник історії та церковної, громадської
та промислової архітектури України, вул. Озерна 9, м. Київ, Україна, індекс 04209
(oleksakyiv@gmail.com)

Марія МЕГЕДЬ

український краєзнавець, вул. Озерна 9, м. Київ, Україна, індекс 04209 (marichkameg@
gmail.com)

Oleksander SYTNYK

PhD hab. (History), Professor of the Department of History and Archaeology, Bohdan
Khmelnysky Melitopol State Pedagogical University, 59 Naukovoho gorodka Street,
Zaporizhzhia, Ukraine, postal code 69000 (oleksander_sytnyk@i.ua)

Oleksandr MYKHAYLIK

Ukrainian local historian and Kyiv expert, researcher of history and church, public and
industrial architecture of Ukraine, 9 Ozerna Street, Kyiv, Ukraine, postal code 04209
(oleksakyiv@gmail.com)

Mariya MEGED

Ukrainian local historian, 9 Ozerna St., Kyiv, Ukraine, postcode 04209 (marichkameg@
gmail.com)

Бібліографічний опис статті: Ситник, О., Михайлик, О. & Мегедь, М.
(2026). Національно-патріотична складова початкової загальновійськової підготовки
(початок XXI ст.): теоретико-методологічний аспект. *Axis Europae*, 10, 115–124. doi:
10.69550/3041-1467.10.361969

Bibliographic Description of the Article: Sytnyk, O., Mykhailik, O., & Meged', M.
(2026). Natsionalno-patriotychna skladova pochatkovoyi zahalnoviyskovoyi pidhotovky
(pochatok XXI st.): teoretyko-metodolohichnyy aspekt [National-patriotic component of

initial combined-arms training (early 21st century): theoretical and methodological aspect]. *Axis Europae*, 10, 115–124. doi: 10.69550/3041-1467.10.361969 [in Ukrainian].

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНА СКЛАДОВА ПОЧАТКОВОЇ ЗАГАЛЬНОВІЙСЬКОВОЇ ПІДГОТОВКИ (ПОЧАТОК ХХІ ст.): ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Анотація. *Мета статті* полягає в здійсненні теоретико-методологічного аналізу національно-патріотичної складової початкової загальновійськової підготовки (ПЗВП) як фундаментального складника освітнього процесу в умовах повномасштабної війни, а також у визначенні її сутності, ключових принципів та педагогічних механізмів реалізації. **Методологія дослідження** ґрунтується на комплексному поєднанні аксіологічного, компетентнісного, системного, особистісно орієнтованого та діяльнісного підходів. Це дозволило розглянути ПЗВП як цілісну педагогічну систему, де формування практичних навичок нерозривно пов'язане з вихованням національної ідентичності та морально-психологічної стійкості молоді. **Наукова новизна** полягає у концептуалізації національно-патріотичної складової ПЗВП крізь призму сучасних безпекових викликів, зокрема обґрунтуванні захисної функції підготовки як засобу формування «інформаційного імунітету» та психологічної готовності до дій в умовах гібридних загроз. **Висновки.** Встановлено, що в умовах тривалої агресії національно-патріотичне виховання є визначальним мотиваційним чинником, що безпосередньо впливає на якість мобілізаційного ресурсу держави. Доведено, що ефективність ПЗВП залежить від переходу від декларативних форм до практико-орієнтованих методів: залучення ветеранів, використання інтерактивних квестів та аналізу історичного досвіду боротьби за незалежність. Теоретико-методологічний аналіз свідчить, що лише поєднання когнітивного, ціннісного та діяльнісного компонентів забезпечує формування громадянської відповідальності та стійкої готовності до захисту України.

Ключові слова: початкова загальновійськова підготовка, національно-патріотичне виховання, національна ідентичність, методологічні підходи, захист України, військово-патріотична свідомість, морально-психологічна стійкість.

NATIONAL-PATRIOTIC COMPONENT OF INITIAL GENERAL MILITARY TRAINING (EARLY 21st CENTURY): THEORETICAL-METHODOLOGICAL ASPECT

Abstract. *The purpose of the article* is to conduct a theoretical and methodological analysis of the national-patriotic component of initial combined arms training (ICAT) as a fundamental element of the educational process in the context of full-scale war, as well as to define its essence, key principles, and pedagogical mechanisms of implementation. **The research methodology** is based on a complex combination of axiological, competence-based, systemic, personality-oriented, and activity-based approaches. This allowed for considering ICAT as a cohesive pedagogical system where the formation of practical skills is inextricably linked with the cultivation of national identity and the moral and psychological resilience of youth. **The scientific novelty** lies in the conceptualization of the national-patriotic component of ICAT through the prism of modern security challenges, specifically the substantiation of the protective function of training as a means of forming «information

*immunity» and psychological readiness to act under hybrid threats. **Conclusions.** It has been established that in conditions of prolonged aggression, national-patriotic education is a decisive motivational factor directly affecting the quality of the state's mobilization resource. It is proven that the effectiveness of ICAT depends on shifting from declarative forms to practice-oriented methods: engaging veterans, utilizing interactive quests, and analyzing the historical experience of the struggle for independence. The theoretical and methodological analysis indicates that only the combination of cognitive, value, and activity components ensures the formation of civic responsibility and a steadfast readiness to defend Ukraine.*

Keywords: *initial combined arms training, national-patriotic education, national identity, methodological approaches, defense of Ukraine, military-patriotic consciousness, moral and psychological resilience.*

Постановка проблеми. Актуальність дослідження. В умовах повномасштабної війни та трансформації системи освіти особливого значення набуває проблема формування національно свідомої, громадянсько-відповідальної молоді, здатної до захисту держави. Початкова загальновійськова підготовка сьогодні розглядається не лише як засіб формування практичних умінь і навичок, а і як важливий чинник становлення громадянської позиції, патріотизму, національної ідентичності та морально-психологічної готовності особистості. При цьому цей дослідницький напрям потребує вироблення відповідної теоретико-методологічної бази.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Процес вивчення питання початкової загальновійськової підготовки, серед іншого, обумовлює переосмислення теоретико-методологічної парадигми дослідження. І в цьому контексті, насамперед, слід звернути увагу на компаративістський аналіз українськими дослідниками аналогічного досвіду, котрий існує в інших країнах. Так, Р. Бурдяк, М. Галів, В. Ільницький, В. Онишак, Т. Пантюк, М. Фролов вказують на важливість завдання вдосконалення механізму реалізації процесу початкової загальновійськової підготовки в Україні, зі зверненням до відповідної практики в низці зарубіжних країн, де спостерігається досить ефективне налагодження роботи з молоддю в цьому відношенні (Галів, Бурдяк, 2025; Галів, Ільницький, 2025; Галів, Фролов, Онишак, 2025; Галів, Пантюк, 2026). У цьому ж напрямі працюють Л. Лазурко (Лазурко, 2025а; Лазурко, 2025b) та Ю. Стецик (Стецик, 2025а; Стецик, 2025b), Т. Шаравара (Шаравара, 2025).

Національно-патріотична складова початкової загальновійськової підготовки, певним чином, відображена в роботах І. Дрогобицького (Дрогобицький, 2025), О. Свйонтик й М. Галіва (Свйонтик, Галів, 2025), Р. Царика та В. Ільницького (Царик, Ільницький, 2025) та ін. Л. Полякова, О. Горбова та Ю. Ситник розглянули досвід релокації навчальних закладів з окупованої Мелітопольщини на підконтрольну територію України в контексті збереження української ідентичності серед молоді Мелітопольщини (Полякова, Горбова, Ситник, 2025).

Окрема теоретико-методологічна позиція стосується початкової військової підготовки молоді в умовах сучасної російсько-української війни. Наприклад, П. Дворянин, М. Галів, О. Волошин акцентують увагу на проблемах викладання початкової військової підготовки в закладах освіти. Зокрема, зазначено незадовільне матеріальне забезпечення викладання шкільного предмета «Захист Вітчизни», внаслідок нестачі кваліфікованих викладачів, недоліків при взаємодії військових частин й закладів освіти. Також авторами зауважено дискусію в українських мас-медіа щодо: зміни назви предмета «Захист Вітчизни» на «Захист України»; долучення до

повноцінної початкової військової підготовки не тільки хлопців, а й дівчат; відмову від звичайних уроків з предмету «Захист України» й натомість впровадження концентрованого вивчення програми курсу один раз на місяць; проведення початкової загальновійськової підготовки з учнями старших класів у спеціально обладнаних й забезпечених фахівцями та інструкторами центрах тощо (Дворянин, Галів, Волошин, 2025). В. Бодак наголошує на потребі переосмислення цивілізаційного виклику, що постав перед Україною й світом протягом останнього часу. Зокрема, сучасна російсько-українська війна, серед іншого, зумовила й переформатування освітнього процесу (Бодак, 2024). І запровадження початкової військової підготовки в закладах освіти стало одним з його наслідків.

На окрему увагу також заслуговує питання історико-меморіального наративу сучасної російсько-української війни, висвітленого, насамперед, в працях В. Ільницького та Р. Царика (Ільницький, Царик, 2024; Ільницький, Царик, 2025), адже цей аспект безпосередньо впливає на зміст і якість національно-патріотичної складової початкової загальновійськової підготовки.

У цілому ж слід зауважити, що переосмислення національно-патріотичної складової початкової загальновійськової підготовки в теоретико-методологічному контексті існує лише в зародковому стані. Відповідним чином існує потреба висвітлення теми дослідження в більш концептуальному сенсі.

Мета дослідження. Мета статті полягає в здійсненні теоретико-методологічного аналізу національно-патріотичної складової початкової загальновійськової підготовки, визначення її сутності, принципів, функцій та педагогічних механізмів реалізації.

Виклад основного матеріалу. В умовах сучасної російсько-української війни визначальним чинником постає мотиваційний аспект. Адже тільки усвідомлення необхідності захисту від окупантів своєї країни, нації, держави й, зрештою, власної родини призвело наприкінці лютого й березні 2022 року до масового підйому добровольців, які готові були протистояти агресору часто навіть без належної підготовки чи нормального озброєння й обмундирування. І, значною мірою, цей підйом був зумовлений національно-патріотичним вихованням частини населення України. Нинішня ситуація в контексті російсько-української війни на п'ятому році її широкомасштабного етапу й понад дванадцятирічною тривалістю загалом обумовлює низку викликів й чи не головний із них полягає в критичній проблемі з мобілізацією. І попри те, що мобілізаційний ресурс в Україні, у цілому, є достатнім – охочих захищати свою Батьківщину стає дедалі все менше. Таким чином, питання формування національно-патріотичної свідомості молоді набуває особливої актуальності (Дворянин, Галів, Волошин, 2025, с. 18). Й одним з ключових засобів виховання відповідального громадянина й майбутнього захисника держави є початкова загальновійськова підготовка, котра повинна поєднувати практичні навички з глибоким усвідомленням цінності державності, свободи та національної ідентичності.

У переважній більшості закладів вищої освіти України вже з 2025 – 2026 навчального року було передбачено опанування базової загальновійськової підготовки, яка, значною мірою, залежить від національно-патріотичного виховання.

Національно-патріотична складова початкової загальновійськової підготовки передбачає формування в учнів: любові до Батьківщини та готовності до її захисту; поваги до Конституції України, державної символіки, історії та культури українського народу; усвідомлення особистої відповідальності за безпеку й майбутнє держави; стійкості до інформаційних впливів, пропаганди та дезінформації; морально-

психологічної готовності діяти в умовах кризових ситуацій тощо (Свйонтик, Галів, 2025, с. 163).

При цьому національно-патріотична складова початкової загальновійськової підготовки може бути визначена як цілеспрямований компонент освітнього процесу, спрямований на формування в молоді: національної самосвідомості; патріотичних цінностей; готовності до виконання громадянського й конституційного обов'язку; усвідомлення значення державності та територіальної цілісності України; психологічної готовності до дій в умовах загроз тощо (Свйонтик, Галів, 2025, с. 163).

Теоретично ця складова ґрунтується на поєднанні категорій «патріотизм», «національна ідентичність», «громадянська відповідальність», «військово-патріотичне виховання», «готовність до захисту Вітчизни». У межах дослідження цієї тематики доцільно використати комплекс взаємодоповнювальних теоретико-методологічних підходів:

- аксіологічний підхід – передбачає розгляд національно-патріотичного виховання як процесу формування системи цінностей: любові до Батьківщини, поваги до державної символіки, історичної пам'яті, свободи, гідності, відповідальності;
- компетентнісний підхід – орієнтує на формування не лише знань, а й здатності діяти: приймати рішення, працювати в команді, критично оцінювати інформацію, протидіяти пропаганді та дезінформації;
- особистісно орієнтований підхід – акцентує увагу на індивідуальних особливостях учня, його життєвому досвіді, мотивації, емоційно-ціннісному ставленні до держави й суспільства;
- системний підхід – дозволяє розглядати початкову загальновійськову підготовку як цілісну педагогічну систему, де національно-патріотична складова інтегрує зміст, методи, форми та результати навчання;
- діяльнісний підхід – передбачає формування патріотичних якостей через практичну діяльність: волонтерство, участь у військово-патріотичних заходах, проєктній діяльності, суспільно корисних ініціативах тощо.

Розглядаючи принципи реалізації національно-патріотичної складової, варто зауважити, що теоретико-методологічну основу її впровадження становлять такі принципи: принцип науковості; принцип історичної правдивості; принцип наступності та системності; принцип єдності навчання і виховання; принцип зв'язку з сучасними суспільними реаліями; принцип гуманізму й поваги до людської гідності; принцип активності та суб'єктності учнів тощо.

При цьому особливо важливим є принцип історичної правдивості, який передбачає опору на реальні події української історії, боротьби за державність, сучасний досвід спротиву та героїзм українського народу (Царик, Ільницький, 2025, с. 189–190).

Структура національно-патріотичної складової початкової загальновійськової підготовки, на нашу думку, передбачає чотири взаємопов'язані компоненти:

- когнітивний – система знань про історію України, національні традиції, державну символіку, основи національної безпеки, діяльність українського війська;
- ціннісно-мотиваційний – формування позитивного ставлення до держави, мотивації до служіння суспільству, готовності до захисту України;
- емоційно-вольовий – розвиток стійкості, мужності, самодисципліни, відповідальності, психологічної готовності діяти в екстремальних умовах;

- діяльнісно-практичний – набуття досвіду участі у військово-патріотичних, волонтерських, громадських та командних формах діяльності тощо.

У системі початкової загальновійськової підготовки національно-патріотична складова виконує наступні функції: світоглядна; виховна; соціалізувальна; мотиваційна; інтегративна; захисна тощо. Наприклад, захисна функція полягає у формуванні психологічної стійкості молоді до інформаційно-психологічних впливів, маніпуляцій та деструктивної пропаганди.

Найбільш ефективними методами та формами реалізації національно-патріотичної складової початкової загальновійськової підготовки є: проблемні лекції та дискусії; аналіз історичних джерел і біографій захисників України; рольові та ситуаційні вправи; моделювання кризових ситуацій; зустрічі з військовослужбовцями, ветеранами, волонтерами; проєктна діяльність; військово-патріотичні ігри, вишколи, квести; волонтерські ініціативи й участь у громадських акціях тощо (Дрогобицький, 2025; Лазурко, 2025a; Лазурко, 2025b; Галів, Бурдяк, 2025; Стецик, 2025a; Галів, Пантюк, 2026).

Важливо, щоб зазначені форми не зводилися до декларативного проголошення патріотичних ідей, а забезпечували особистісне переживання та практичне засвоєння відповідних цінностей.

У контексті нормативно-правової бази дослідження теоретико-методологічні засади національно-патріотичної складової початкової загальновійськової підготовки визначаються положеннями Міністерство освіти і науки України, Закону України «Про освіту», Закону України «Про національну безпеку України», Закону України «Про основи національного спротиву», а також Концепцією національно-патріотичного виховання в системі освіти України до 2025 року. У цій концепції виокремлено громадянсько-патріотичне, духовно-моральне, військово-патріотичне та екологічне виховання як основні складові формування особистості (Нова українська школа, 2026; Галів, Фролов, Онищак, 2025, с. 34–38).

Особливе значення має інтеграція у зміст підготовки історичних прикладів героїзму українського народу, зокрема боротьби за незалежність України, подвигів сучасних військовослужбовців, добровольців, капеланів, волонтерів. Такі приклади сприяють формуванню в молоді почуття причетності до національної спільноти та усвідомлення власної ролі у зміцненні держави (Свйонтик, Галів, 2025, с. 162–164).

Важливо, щоб початкова загальновійськова підготовка не обмежувалася лише вивченням стройової, тактичної чи домедичної підготовки. Її зміст має включати: ознайомлення з традиціями українського війська; вивчення основ національної безпеки та громадянської відповідальності; розвиток навичок командної роботи, дисципліни, взаємодопомоги; виховання поваги до військової служби та престижу професії захисника України; формування критичного мислення та медіаграмотності тощо (Свйонтик, Галів, 2025, с. 164–165; Дрогобицький, 2025; Дворянин, Галів, Волошин, 2025).

Ефективність національно-патріотичної складової залежить також від методів роботи. Найбільш результативними є: зустрічі з військовослужбовцями,

ветеранами та волонтерами; участь у військово-патріотичних заходах, різного роду квестах, вишколах; екскурсії до музеїв, меморіалів, місць бойової слави; використання інтерактивних форм навчання, проєктної діяльності, рольових ситуацій; залучення учнів до суспільно корисної та волонтерської діяльності тощо (Свйонтик, Галів, 2025, с. 164–165; Дрогобицький, 2025; Дворянин, Галів, Волошин, 2025).

Безперечно, що за умов повномасштабної російсько-української війни постає завдання удосконалення механізмів проведення початкової загальновійськової підготовки в Україні, що потребує звернення до історичного досвіду іноземних країн, які зуміли налагодити ефективні системи роботи з молоддю у цьому напрямі (Галів, Льницький, 2025, с. 32).

Висновки. Загалом слід підсумувати, що національно-патріотична складова початкової загальновійськової підготовки є доволі складним багаторівневим педагогічним феноменом, котрий поєднує в собі ціннісний, когнітивний, емоційний та діяльнісний компоненти. Її реалізація потребує опори на аксіологічний, компетентнісний, системний, особистісно орієнтований та діяльнісний підходи. Відтак саме така теоретико-методологічна основа здатна належним чином забезпечити формування в молоді не лише відповідної мотивацію та готовність до захисту своєї держави, а й стійку національну ідентичність, громадянську відповідальність й глибоко усвідомлений патріотизм.

В умовах воєнного стану освіта потребує нових підходів до навчання та інноваційних форм організації освітнього процесу, адаптованих до умов сьогодення. Тільки освічені українці можуть створити міцну та життєздатну державу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

Бодак, В. А. (2024). Актуальні проблеми української освіти у цивілізаційних викликах сьогодення. *Сучасна російсько-українська війна: історіографічні, суспільно-політичні, соціально-економічні та культурно-духовні виміри: наукова монографія*, (с. 11–34). Riga, Latvia: «Baltija Publishing».

Галів, М., Бурдяк, Р. (2025). Початкова загальновійськова підготовка в Литовській Республіці (початок ХХІ ст.): роль Литовського Стрілецького Союзу. *Актуальні питання гуманітарних наук*, 88(1), 25–38. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/88-1-4>

Галів, М., Льницький, В. (2025). Початкова військова підготовка у Китайській Республіці (Тайвань) на початку ХХІ ст. *Актуальні питання гуманітарних наук*, 91(1), 31–40. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/91-1-4>

Галів, М., Пантюк, Т. (2026). Початкова військова підготовка в Естонській Республіці: позашкільний компонент. *Молодь і ринок*, 1, 38–43. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2026.351450>

Галів, М., Фролов, М., Онищак, В. (2025). Початкова загальновійськова підготовка в Україні (кінець ХХ – початок ХХІ ст.): нормативно-правове забезпечення. *Актуальні питання гуманітарних наук*, 86(1), 29–40.

Дворянин, П., Галів, М., Волошин, О. (2025). Початкова військова підготовка молоді в умовах російсько-української війни: за матеріалами українських ЗМІ. *Актуальні питання гуманітарних наук*, 89 (1), 18–29.

Дрогобицький, І. (2025). Формування ідейного підґрунтя оборонної свідомості на прикладі особливостей розвитку військової складової націоналістичного крила національного руху опору середини ХХ ст. *Початкова загальновійськова підготовка як чинник національної безпеки: історичний досвід, уроки для України*. Том I / [Ред.: Л. Лазурко, В. Льницький, М. Галів]. Одеса: Видавничий дім «Гельветика». С. 70–77.

Льницький, В., & Царик, Р. (2024). Пізнавально-інформаційні та виховні заходи щодо ушанування пам'яті учасників і жертв російсько-української війни (2014 – 2024). *Актуальні питання гуманітарних наук*, 81 (2), 4–13. doi: 10.24919/2308-4863/81-2-1.

Ільницький, В., & Царик, Р. (2025). Формування історико-меморіального наративу сучасної російсько-української війни. *Українські історичні студії*, 17(59), 212–224. doi: 10.24919/3083-6158.17/59.23

Лазурко, Л. (2025а). Система шкільної та позашкільної військової підготовки в сучасній Польщі. *Вісник науки та освіти*, 7(37), 1393–1404. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-7\(37\)-1393-1404](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-7(37)-1393-1404)

Лазурко, Л. (2025b). Військова освіта у школі як складова національної безпеки: польський досвід (2013–2022). *Вісник науки та освіти*, 10(40), 1863–1873. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-10\(40\)-1863-1873](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-10(40)-1863-1873)

Нова українська школа. (2026). Веб-ресурс НУШ. URL: <https://nus.org.ua/>

Полякова, Л. І., Горбова, О. А., Ситник, Ю. В. (2025). Досвід релокації навчальних закладів з окупованої Мелітопольщини на підконтрольну територію України (весна-літо 2022 р.). *Education and science as factors of post-war reconstruction: historical experience, lessons for Ukraine. Scientific monograph*. Riga, Latvia: “Izdevniecība “Baltija Publishing”, 182–204.

Свійонтик, О., Галів, М. (2025). Національно-патріотичне виховання старшокласників і проблема компетентнісного підходу. *Початкова загальновійськова підготовка як чинник національної безпеки: історичний досвід, уроки для України*. Том I / [Ред.: Л. Лазурко, В. Ільницький, М. Галів]. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 161–169.

Стецик, Ю. (2025а). З досвіду військової підготовки у школах Франції: початковий рівень. *Актуальні питання гуманітарних наук*, 91(2), 29–33. DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/91-2-6>

Стецик, Ю. (2025b). Фінансово-освітнє забезпечення військової підготовки учнівської молоді у США. *Грааль науки*, 57, 62–68. DOI <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.17.10.2025.005>

Ільницький, В., Царик, Р. (2025). Діяльність Українського інституту національної пам'яті щодо національно-патріотичного виховання молоді у роки сучасної російсько-української війни. *Початкова загальновійськова підготовка як чинник національної безпеки: історичний досвід, уроки для України*. Том I / [Ред.: Л. Лазурко, В. Ільницький, М. Галів]. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 189–194.

Шаравара, Т. (2025). Початкова військова підготовка та особливості національно-патріотичного виховання в країнах Балтії. *Актуальні питання гуманітарних наук*, 89(2), 45–52. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/89-2-7>

REFERENCES

Vodak, V. A. (2024). Aktualni problemy ukrainskoi osvity u tsyvilizatsiinykh vyklykakh sohodennia [Actual problems of Ukrainian education in the civilizational challenges of today]. *Suchasna rosiisko-ukrainska viina: istoriohrafichni, suspilno-politychni, sotsialno-ekonomichni ta kulturno-dukhovni vymiry: naukova monohrafiia* (pp. 11–34). Baltija Publishing. [in Ukrainian].

Haliv, M., & Burdiak, R. (2025). Pochatkova zahalnoviiskova pidhotovka v Lytovskii Respublitsi (pochatok XXI st.): rol Lytovskoho Striletskoho Soiuzu [Initial general military training in the Republic of Lithuania (early 21st century): the role of the Lithuanian Riflemen's Union]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk*, 88(1), 25–38. [in Ukrainian].

Haliv, M., & Ilnytskyi, V. (2025). Pochatkova viiskova pidhotovka u Kytaiiskii Respublitsi (Taiwan) na pochatku XXI st. [Initial military training in the Republic of China

(Taiwan) in the early 21st century]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk*, 91(1), 31–40. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/91-1-4> [in Ukrainian].

Haliv, M., & Pantyuk, T. (2026). Pochatkova viiskova pidhotovka v Estonskii Respublitsi: pozashkilnyi komponent [Initial military training in the Republic of Estonia: out-of-school component]. *Molod i rynek*, 1(245), 38–43. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2026.351450> [in Ukrainian].

Haliv, M., Frolov, M., & Onyshchak, V. (2025). Pochatkova zahalnoviiskova pidhotovka v Ukraini (kinets XX – pochatok XXI st.): normatyvno-pravove zabezpechennia [Initial general military training in Ukraine (late 20th – early 21st century): legal and regulatory support]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk*, 86(1), 29–40. [in Ukrainian].

Dvorianyn, P., Haliv, M., & Voloshyn, O. (2025). Pochatkova viiskova pidhotovka molodi v umovakh rosiisko-ukrainskoi viiny: za materialamy ukrainskykh ZMI [Initial military training of youth in the context of the Russian-Ukrainian war: based on Ukrainian media materials]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk*, 89(1), 18–29. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/89-1-3> [in Ukrainian].

Drobobytskyi, I. (2025). Formuvannia ideinoho pidhruntia oboronnoi svidomosti na prykladi osoblyvosti rozvytku viiskovoi skladovoi natsionalistychnoho kryla natsionalnogo rukhu oporu seredyiny XX st. [Formation of the ideological basis of defensive consciousness on the example of the development of the military component of the nationalist wing of the national resistance movement of the mid-twentieth century]. In L. Lazurko, V. Ilnytskyi, & M. Haliv (Eds.), *Pochatkova zahalnoviiskova pidhotovka yak chynnyk natsionalnoi bezpeky: istorychnyi dosvid, uroky dlia Ukrainy*, (vol. 1, pp. 70–77). Helvetica. [in Ukrainian].

Ilnytskyi, V., & Tsaryk, R. (2024). Piznavalno-informatsiini ta vykhovni zakhody shchodo ushanuvannia pamiaty uchastykiv i zhertv rosiisko-ukrainskoi viiny (2014–2024) [Cognitive-informational and educational measures to honor the memory of participants and victims of the Russian-Ukrainian war (2014–2024)]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk*, 81(2), 4–13. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/81-2-1> [in Ukrainian].

Ilnytskyi, V., & Tsaryk, R. (2025). Formuvannia istoryko-memorialnogo naratyvu suchasnoi rosiisko-ukrainskoi viiny [Formation of the historical and memorial narrative of the modern Russian-Ukrainian war]. *Ukrainski istorychni studii*, 17(59), 212–224. DOI: <https://doi.org/10.24919/3083-6158.17/59.23> [in Ukrainian].

Lazurko, L. (2025a). Systema shkilnoi ta pozashkilnoi viiskovoi pidhotovky v suchasni Polshchi [The system of school and extracurricular military training in contemporary Poland]. *Visnyk nauky ta osvity*, 7(37), 1393–1404. [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-7\(37\)-1393-1404](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-7(37)-1393-1404) [in Ukrainian].

Lazurko, L. (2025b). Viiskova osvita u shkoli yak skladova natsionalnoi bezpeky: polskyi dosvid (2013–2022) [Military education in schools as a component of national security: the Polish experience (2013–2022)]. *Visnyk nauky ta osvity*, 10(40), 1863–1873. [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-10\(40\)-1863-1873](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-10(40)-1863-1873) [in Ukrainian].

Nova ukrainska shkola. (2026). *Veb-resurs NUSh* [NUS Web Resource]. <https://nus.org.ua/> [in Ukrainian].

Polyakova, L. I., Horbova, O. A., & Sytnyk, Yu. V. (2025). Dosvid relokatsii navchalnykh zakladiv z okupovanoi Melitopolshchyny na pidkontrolnu terytoriiu Ukrainy (vesna-lito 2022 r.) [Experience of relocation of educational institutions from the occupied Melitopol region to the controlled territory of Ukraine (spring-summer 2022)]. In *Education and science as factors of post-war reconstruction: historical experience, lessons for Ukraine: Scientific monograph*, (pp. 182–204). Baltija Publishing. [in Ukrainian].

Sviiontyk, O., & Haliv, M. (2025). Natsionalno-patriotyčne vykhovannia starshoklasnykiv i problema kompetentnisnoho pidkходу [National-patriotic education of high school students and the problem of the competence approach]. In L. Lazurko, V. Ilnytskyi, & M. Haliv (Eds.), *Pochatkova zahalnoviiskova pidhotovka yak chynnyk natsionalnoi bezpeky: istorychnyi dosvid, uroky dlia Ukrainy* (Vol. 1, pp. 161–169). Helvetica. [in Ukrainian].

Stetsyk, Yu. (2025a). Z dosvidu viiskovoi pidhotovky u shkolakh Frantsii: pochatkovyi riven [From the experience of military training in French schools: the initial level]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk*, 91(2), 29–33. <https://doi.org/10.24919/2308-4863/91-2-6> [in Ukrainian].

Stetsyk, Yu. (2025b). Finansovo-osvitnie zabezpechennia viiskovoi pidhotovky uchnivskoi molodi u SShA [Financial and educational support of military training for student youth in the USA]. *Hraal nauky*, 57, 62–68. <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.17.10.2025.005> [in Ukrainian].

Tsaryk, R., & Pnytskyi, V. (2025). Diialnist Ukrainskoho instytutu natsionalnoi pamiaty shchodo natsionalno-patriotychnoho vykhovannia molodi u roky suchasnoi rosiisko-ukrainskoi viiny [Activities of the Ukrainian Institute of National Remembrance regarding the national-patriotic education of youth during the years of the modern Russian-Ukrainian war]. In L. Lazurko, V. Ilnytskyi, & M. Haliv (Eds.), *Pochatkova zahalnoviiskova pidhotovka yak chynnyk natsionalnoi bezpeky: istorychnyi dosvid, uroky dlia Ukrainy* (Vol. 1, pp. 189–194). Helvetica. [in Ukrainian].

Sharavara, T. (2025). Pochatkova viiskova pidhotovka ta osoblyvosti natsionalno-patriotychnoho vykhovannia v krainakh Baltii [Initial military training and features of national-patriotic education in the Baltic countries]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk*, 89(2), 45–52. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/89-2-7> [in Ukrainian].

*Стаття надійшла до редакції 19 грудня 2025 р.
Стаття рекомендована до публікації 30.04.2026.
Стаття опублікована 30.05.2026.*